

15 ОКТОМВРИ - ДЕН НА БЕЛИЯ БАСТУН 15 октомври - Международен ден на белия бастун

Международният ден на белия бастун е провъзгласен в Париж през 1980 година на заседание на Световния съюз за благополучие на слепите. За първи път в света през 1931 г. френската графиня Гуили Хербемонт е подарила на незрящите хора в Париж 100 бели бастуна, с които да си служат за придвижване.

През 1964 година на 15 октомври американският президент Линдън Джонсън подарява на незрящите в Америка дълги бели бастуни и това става началото за системните им тренировки по ориентиране и мобилност. Белият бастун е приет и като защитен знак в законите за уличното движение на всички страни в света. Белият бастун е признат и като знак за тежко зрително увреждане, и като символ за самостоятелността на хората без зрение. Той не само сигнализира на останалите за липсата на зрение у тези, които го ползват, но засега е и най-надеждното помощно средство за ориентиране и придвижване на незрящите в пространството.

Състезание по ориентиране за незрящи по случай деня на белия бастун

На тази дата, по вече установена традиция, Националното читалище на слепите "Луи Брайл" организира излет на слепи и слабовиждащи граждани по пътеката за незрящи в парк Витоша. Тази година обаче на това място беше организирано състезание по ориентиране, като участниците задължително трябваше да бъдат с напълно загубено зрение и с помощта на белия бастун да изминат около 200 метра по пътеката. За всеки времето се засичаше индивидуално и след всеки един от състезателите се движеше организаторът по спорта към Софийската регионална организация Пламен Бакърджиев. Участниците бяха пет човека, така че г-н Бакърджиев измина това разстояние пет пъти. На първо място се класира Йордан Младенов, на второ Стоян Господинов и на трето единствената представителка на нежния пол Керанка Милушева.

На първите трима бяха раздадени парични награди, осигурени от Софийската регионална организация.

Излетът завърши със скромен обяд, даден от читалището, в ресторант в местността "Момина скала". Дължим голяма благодарност на Софийската община, която предостави безплатно автобус за превозването на туристите. Мнозина от участниците изразиха мнението, че е добре такива екскурзии да се правят не само на 15 октомври.

Йордан МЛАДЕНОВ

Тържествен концерт

Сдружение "Зрение" и Национален дворец на културата, с партньорството на Фондация "Буквите" и

Съюз на българските писатели,
организираха благотворителен концерт по повод деня на "Белия бастун" на 15.10.2007 година.
Концертът и провелят се преди него конкурс бяха под патронажа на министъра на културата Стефан Данаилов и Емилия Масларова - министър на труда и социалната политика.
Зала "Люмиер" на НДК беше препълнена с видни личности, гости и граждани на столицата.
По време на концерта бяха обявени и победителите от конкурса за написване на стихотворение, есе или песен на тема "Равни възможности за всички" - конкурс, провел се през август и септември 2007 г.
Нашите добри приятели - групата "Веселите момчета" се класираха непосредствено зад победителя от Румъния и завоюваха втора награда за песен. На всички познатата авторка Румяна Каменска спечели трета награда за написване на есе. С най-голямо удоволствие публикуваме нейното прекрасно произведение непосредствено след края на настоящия репортаж.
Водещ на концерта беше Милена от "Тройка на разсъмване". Публиката се наслади на изпълненията на Владо Ампов - Графа, Мария Илиева, група "Епизод", група "Пюр 6", Крум, група "Веселите момчета", Десислава Иванова, група "Соларис", Мариана Попова, Светла Иванова, Калин Вельов, Нина Николина и други звезди на българската естрада.

АБОНИРАЙТЕ СЕ Абонамент 2008 г.

Уважаеми читатели,

Започна абонаментната кампания за изданията на ССБ за 2008 година.

За да направите своя абонамент, вие можете да се обърнете за съдействие към председателите на РСО и ТСО.

Абонаментната кампания за 2008 година ще продължи до 15 декември!

Абонаментът за списание "Зари" на зрящо става само в пощенските станции. Каталогният номер на сп. "Зари" е 1322. Абонаментът за цялата година е **6 лева**. Краен срок - 15 декември!

През 2008 г. ще излизат следните брайлови списания:

"Зари" - 12 книжки, цена - **6 лв.**

"Кръгозор" - 12 книжки по 30 хил. знака, цена - **4.80 лв.**

"Спортен преглед"- 12 книжки по 30 хил. знака, цена - **4.80 лв.**

"Женски свят" - 6 книжки по 60 хил. знака, цена - **4.80 лв.**

"Вариант" - 6 книжки по 30 хил. знака, цена - **2.40 лв.**

"Светулка" - 6 книжки по 60 хил. знака, цена - **4.80 лв.**

"Минерва" - 6 книжки по 60 хил. знака, цена - **4.80 лв.**

През 2008 г. дискът с ГОВОРЕЩИТЕ СПИСАНИЯ "Знание", "Съвременност", "Домашен съветник", "Литературен калейдоскоп" и "Зари" ще излиза всеки месец.

Информацията на диска ще е в обем средно около 18 часа.

Годишният абонамент е **8 лева** за 12 броя CD.

Моля, включете се в списъците за абонамент при председателите на РСО и ТСО или ни изпратете писмо за индивидуалния ви абонамент, което да съдържа трите ви имена и пълния ви адрес, както и имената на списанията, за които желаете да се абонирате.

Парите за брайловите издания и за диска с говорещите списания можете да преведете на банковата сметка на Съюза на слепите в България - СЖ "Експресбанк" АД, клон София, банкова сметка - BG15TTBB94001521039947, банков код - TTBBVG22.

Сумите могат да се внасят и директно в касата на ССБ в сградата на ЦУ.

Писмата, списъците с абонатите за брайловите и говорещите списания - имената и адресите, както и номерата на квитанциите, изпращайте на адрес:

1309 - София, ул. "Найчо Цанов" № 172, до редакцията на сп. "Зари".

Краен срок - 15 декември!

Уважаеми читатели,

Започна и абонаментът за КНИГИ НА CD за 2008 година.

Абонаментът за полугодие е **15 лв.** за 15 диска, а за цялата година - **25 лв.** за 30 диска.

Парите за абонамент можете да преведете на банковата сметка на Съюза на слепите в България - СЖ "Експресбанк" АД, клон София, банкова сметка - BG15TTBB94001521039947, банков код - TTBBBG22.

Сумите могат да се внасят и директно в касата на ССБ в сградата на ЦУ.

Имената и адресите, както и номерата на квитанциите, изпращайте на адрес:

1309 - София, ул. "Най-чо Цанов" № 172, до Централната фонобиблиотека на ССБ

Телефон за справки: 02/ 812 - 70 - 44.

Краен срок за абонамент - 15 януари 2008 г.

И през 2008 г. Звукозаписното студио ще ви предоставя услугата сами да избирате предпочитаните от вас книги. Цената за CD с избрани от вас произведения е **3 лева**, като желаещият заявява кои точно книги да му бъдат записани. Тази услуга се предлага в течение на цялата година и не е обвързана с абонамент.

ДИСКУСИЯ Как да се отчитаме

В началото на всяка година около триста работещи в системата на ССБ - председатели на ТСО и РСО и техните сътрудници - сядат пред една малка брошурка от 10 страници, озаглавена "Годишен организационен отчет" и започват да "свещенодействат", или може би по-точно е да се каже започва ходенето им по мъките.

Какво всъщност ме кара да мисля така?

Използваният в момента формуляр е отдавна изживял времето си макет. Начинът по който трябва да се представи исканата информация е тромав и непрегледен. Още преди три десетилетия и половина, в института, преподавателят ни по "Теория на стопанското управление" /сега на тая дисциплина и викат мениджмънт/ ни учеше, че описателният вид на поднасяне на информацията е най-първичен и непригоден за бързо възприемане и обработка, особено ако иде реч за статистически данни. Когато се касае за отчетна или планова информация и се прави съпоставка във времето, или по отношение на други изследвани обекти, представянето на тази информация в табличен или графичен вид дава възможност за по-бърз и точен анализ, за улавяне на интересоващите ни пропорции и тенденции, и всичко това в много по-съкратен обем върху хартиения или електронен носител.

А сега конкретно на нашия въпрос. Заедно с колегата ми от ТСО "Марица" Данчо Данчев и председателя на РКС Пловдив Коста Дечев и с активната консултантска помощ на сътрудничката на РСО Анка Караиванова, откликнахме на предизвикателството за предложения по отношение на отчетните съюзни документи. Опирайки се на гореизложените съждения, се обединихме около становището, че най-удачна, прегледна и икономична форма за поднасяне на информацията в годишния организационен отчет е табличната. Ще дадем един пример от нашия проект:

Б. СЪСТАВ НА ЧЛЕНОВЕТЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА

ПОКАЗАТЕЛИ

ОБЩ БРОЙ В Т.Ч. ЗРЯЦИ

1. Пол	в т.ч. мъже жени
2. Възраст	до 30 години от 30 до 60 години над 60 години

В. ОБРАЗОВАНИЕ

СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ

ОБЩ БРОЙ В Т.Ч. ЗРЯЦИ

1. С начално образование	мъже жени
2. С основно образование	мъже жени
3. Със средно образование	мъже жени
4. С полувисше образование	мъже /колеж/ жени
5. С висше образование	мъже жени

Видно е, че на малко повече от половин страничка може да се поднесе информация, за която при стария отчет е необходима почти страница и половина. Раздел "Трудова дейност", вместо две страници и половина, заема по-малко от две страници. Целият отчет, заедно със заглавната страница, се побира в 8 вместо в 12 /10 пълни и 2 празни/ страници. Същевременно попълването на табличките изисква елементарни усилия.

Направили сме и известно реструктуриране на отчета. В стария отчет под раздел I. "Организационна дейност" е записана буква А "Численост и състав на членовете", а след това буква Б няма. Какъв е смисълът?

Явно комисията към УС на ССБ не е прочела нашето предложение, или пък е предпочела да не излиза от стария утъпкан коловоз. Но във века на информационния бум и високите технологии такава позиция е просто анахронизъм.

Разбрахме, че УС е разпратил различните предложения в РСО по места, за да бъдат обсъдени и да се изкажат становища. Нямаме претенции, че нашият проект е съвършен, и още нещо може да се подобри, но сме сто процентово уверени, че е далеч по-добър от сегашния отчет.

Ако някои от колегите имат мнение и отношение по въпроса, с нетърпение очакваме да го сподели с нас или на страниците на сп."Зари"

ИЗ ЖИВОТА НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ Стара Загора

PCO Стара Загора за пореден път присъства в културния календар на Общината във връзка с празника на града - 5 октомври.

На 2 октомври от 15,30 часа в залата на Куклен театър "Стара Загора" PCO изнесе тържествен концерт "Сеизмограф на сърцето" с финансовата помощ на Общината.

В концерта участваха самодейци от TCO Стара Загора, TCO Хасково, TCO Харманли, TCO Казанлък, TCO Богомилово и TCO Чирпан. Разнообразната програма и доброто изпълнение на участниците развълнува представителите на Областния съвет, Община Стара Загора, Регионален център по здравеопазване, Дирекция Социално подпомагане, Клуб отворено общество, Бюро по труда, "Лайънс клуб - Тракия" и всички останали гости.

Д-р Евгений Желев, досегашен кмет на Стара Загора, поздрави самодейците и изрази готовността си за още по-задълбочено сътрудничество между Общината и PCO на ССБ Стара Загора.

С истинско възхищение медиите в града отразиха културното мероприятие, а ТВ "Стара Загора" и Телевизия "Стойчев" излъчиха концерта многократно. Радужният прием на концерта, подарените кошници с цветя и аплодисментите на публиката заредиха участниците с позитивна енергия, вдъхновение и усърдие за постигане на съвършенство в областта на любителското творчество.

Дина ЖЕЛЕВА

Вести от Добрич

С помощта на община Добрич, която финансира обекта, се построи ново помещение към офиса на организацията. Сбъдна се многоочакваната мечта хората с увредено зрение да избегнат слизането и изкачването на многото стъпала, особено при лошо време и най-вече през зимата. След упорит труд през лятото дойде време да се открие обновеният офис и новото помещение към него.

Денят е 17 септември 2007 г. На пешеходната пътека са събрани много гости и хора с увредено зрение. Пред вратата на новото помещение празнично облечени млади красиви жени придържат трибагрената лента за ритуала по откриването. От двете страни на вратата, облечени в национални носии, с погачи в ръцете, те очакваха присъстващите да вкусят от приготвеното.

Председателят на организацията Паунка Пеева и кметът на община Добрич Детелина Николова, след кратко слово, откриха обновения офис. Последва прерязването на лентата и поливането с менче от кметицата, та да върви по вода работата на организацията.

Отец Георги освети новото помещения и обновения офис, подари икона с образа на Света Богородица и обяви дарение от 100 (сто) лева за закупуване на мебели.

На присъстващите беше предложена богатата шведска маса.

Благодарим и на спонсорството на "Лайънс Клуб", който купи нов бойлер, ново казанче за тоалетна, щори за новото помещение, остъклени бяха всички прозорци. Боядисани са коридорът и едно от

помещенията на тоалетната.

Към призива за спонсорство от страна на "Нова Добруджанска трибуна", на "Добруджанска трибуна", радио "Добруджа", радио "Дарик" и телевизия "Добруджа" се присъединиха много отделни граждани и нито един бизнесмен.

На новата придобивка се радваме като малки деца.

***

По случай празника на Добрич - 25 септември в новото помещение организирахме богата изложба на плетива от сърчните ръце на нашите жени.

Представител на радио "Добруджа" оцени изложбата като много стойностна и хубава. На масите бяха наредени плетени костюмчета, бродирани покривки, пана за стена, плетени цветарници, покривки ръчно плетиво. Посетителите се възхищаваха на таланта на хората с увредено зрение.

В изложбата участваха: Златка Ганева, Цветанка Иванова, Калинка Стоянова, Паунка Пеева, Недялка Вълчева, Мария Георгиева, Надка Димова, Божанка Георгиева, Стоянка Илиева и Любка Ангелова.

Паунка ПЕЕВА

Висока оценка получиха добруджанци

На 19.09.2007 г. в клуб "Детелина" членовете на РО на сляпо-глухите гр. Добрич проведохме годишно отчетно събрание. Гости на събранието бяха Димитър Парапанов - председател на НАСГБ, Светлозар Парапанов - координатор на организацията, Иван Колев - заместник кмет на община Добрич, Иванка Шопова - началник отдел "Здравеопазване и социална политика", Каролина Динолова - главен експерт към отдела, Магдалена Миткова - директор на дирекция социално подпомагане, Пламен Папазов - секретар на ССФ на сляпо-глухите в България, Кристина Димитрова и Даниела Панайотова - преподаватели от ЦСРИ.

Връчени бяха почетни юбилейни плакети на общинските служители, подпомагали дейността на РО и Асоциацията. Наградите получиха Иванка Попова, Каролина Динолова, Пламен Папазов и Елена Янева. Юбилеен плакет получи и председателят на РО Калинка Ковачева.

Направихме равностойна на дейността през изтеклия период. Привлякохме 5 нови членове в организацията. Отчетохме много и разнообразни мероприятия - срещи с поети и писатели, здравни беседи, конкурси, изложби, концерти, честване на рождени дни, отбелязване на различни празници. Всички нуждаещи се членове са снабдени с помощно-технически средства.

През изтеклия период в организацията събрахме дарения на стойност 1685 лв. В областта на спорта имаме също много добри постижения. Групата за стари градски песни е първенец и винаги ни представя блестящо.

За добрата си работа получихме поздравления от гостите на събранието. Висока оценка за добруджанци даде и председателят на НАСГБ Димитър Парапанов:

"Вие сте една от първите учредени организации в страната и сте винаги в първите редици. Гордея се с вас."

Калинка КОВАЧЕВА

Председател на РО - Добрич

Долни Дъбник

Уважаеми дами и господа от редакцията на списание "Зари". В последния брой бе публикувана и моята дописка, за което много Ви благодаря! След успешното завършване на обучението си в Центъра за рехабилитация на слепи в град Пловдив, последваха и разочарованията. Въпреки задължителната регистрация в Бюрото по труда, никой не се ангажира с някаква моя реализация на трудовия пазар. Аз смятам, че това трябва да бъде като основен приоритет при осъществяването на проекти за финансиране на курсове за професионално обучение. Обществеността гледа на хората със специфични възможности, като на хора с по-ниско качество. Голямо е желанието ми за професионална реализация, а също така за интеграция в обществото. Искрено желая да съм полезна според възможностите си.

Величка НЕНКОВА

Стамболийски, Отчет на УС на ТСО на слепите

На 21 септември 2007 година се състоя годишното събрание на общинската организация на хората с увредено зрение. То мина на високо ниво, организирано, стегнато. Членовете се оказаха дисциплинирани и почти всички дойдоха на събранието. Докладът бе прочетен от председателя на организацията Георги Къртев, който беше изслушан с голямо внимание. Втората част мина твърде оживено. Участниците задаваха въпроси, имаше изказвания по редица наболели проблеми. Хората се интересуваха от живота на организацията. Питаха какви права имат придружителите, защо се допускат нарушения на наредбите и правилниците, та някои граждани с увредено зрение се лишават от социални придобивки, които им се полагат.

Приветствие поднесе кметът на община Стамболийски, който бе гост на събранието. Всяка година общината подкрепя финансово организацията ни.

Накрая свири група музиканти от Окръжната организация на слепите в Пловдив. Обстановката бе твърде задушевна.

22 септември 2007 г.

Костадин ПАПАЗОВ

На един концерт разстояние

На 4-и октомври всички певчески групи към регионална организация на ССБ София гостуваха на колегите си от Кюстендил.

Пътуването бе спонсорирано от добрия приятел на певческите колективи - Национално читалище "Луи Брайл".

Концертът на гостите и домакините се състоя в салона на читалището на град Кюстендил и беше открит от кмета на града Людмил Стоянов. В залата присъства и заместник кметът Георги Анастасов. Приветствие към публиката и участниците поднесе и председателят на нашето читалище Спас Карафезов.

Софиянци се представиха с разнообразни в жанрово и стилово отношение изпълнения - от градския фолклор /група "Люлин"/, през класиката на естрадният жанр в изпълненията на "Веселите Момчета" и по-съвременните, определено по-младежки музикални форми, представени от група "Тийнс" от училище за деца с нарушено зрение "Луи Брайл".

Очевидно беше, че най-големите симпатии на публиката спечелиха най-малките изпълнители с ръководител Георги Холянов - Роксена, Симона, Ваня, Кети, Лили, Божидара, Ралица, Силвия и единственият рапър Ивелин. Парчетата бяха великолепно изпълнени и най-силно впечатление направи това, че тийнейджърите, макар и незрящи, показаха на сцената много гъвкавост и пластика.

За тяхна голяма радост, а и за радост на всички присъстващи, батковците от "Веселите момчета" пяха специално за тях на бисовете.

Не по-малко удоволствие ни доставиха и домакините с типичните за този край фолклорни изпълнения на Атанаска Ковачка и дуета на Милчо Порожанов и Роза Димова.

Не трябва да пропуснем и изявата на незрящите от Дупница, които вече доста се прочуха със своите драматични способности. На срещата в Кюстендил те се представиха с изпълнения на литературни произведения от българската класика.

Пожелаваме на домакините от Кюстендил в най-скоро време да се сдобият със зала за репетиции и да събудят желанието за по-голяма активност у младите към художествената самодейност. На всички участници благодарим за разтоварващите мигове.

Димитрина МИХАЙЛОВА

МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ Руска делегация посети България

От 21 септември двучленна делегация от Русия, ръководена от президента на ВОС Александър Неумивакин, пристигна на приятелско посещение в нашата страна. В рамките на четири дни руските ни приятели и партньори имаха възможността да пътуват из България, да посетят различните исторически местности и да усетят българската атмосфера в неформална обстановка. Както по-късно стана ясно от нашия разговор, тази визита е оставила в тях ярки впечатления и е заздрвила отношенията между нашите организации.

Ние пък от своя страна се постарахме гостите ни да отнесат със себе си незабравими спомени от България и научихме повече за живота на незрящите хора в Русия.

Тази визита даде възможност и за още едно приятно събитие. Всерусийското общество на слепите бе удостоено с наградата "Хуманитатис Кауза" за големия си принос към социалната интеграция на незрящите хора в Русия, а лично президентът Александър Неумивакин бе награден с почетен плакет на ССБ.

По-късно той с удоволствие прие да проведем кратък разговор и ни запозна с живота на незрящите в неговата страна.

- Каква е сега ситуацията в Русия по отношение на незрящите хора?

- Както във всяка неправителствена организация по света, всичко се случва, но бих казал, че за последните няколко години ситуацията у нас се измени в добра насока. Това стана, защото ние успяхме да установим добри контакти с държавните институции и да се радваме на положително отношение и разбиране от тяхна страна. Началото на този процес бе поставено при срещите ни с президента Путин през 2001, 2002 и 2003 г. Оттогава мина доста време, но тези срещи се отразиха позитивно не само по отношение на нашата организация, но и на всички по-големи организации на хора с увреждания. Накратко, президентът ангажира нашето правителство да подкрепя тези организации в социален и културен аспект, както и по отношение на производствата на специализираните предприятия. В този смисъл правителството изпълни ангажиментите си.

- Какви социални придобивки ползват незрящите в Русия?

- Въпросът е пряко свързан с положителните промени, за които стана дума. Сега незрящите имат право на безплатен транспорт целогодишно в рамките на населеното място. По-сложно е, когато говорим за междуградските пътувания. Знаете, че Русия е огромна страна и незрящите могат да пътуват безплатно само срещу издадена карта за курортно балнеолечение. За момента сме постигнали годишно да се издават 8000 такива карти, както в наши, така и в други санаториуми и рехабилитационни бази. Безплатното пътуване касае само железопътния транспорт.

- Какво е направено и се прави за достъпната градска среда?

- В повечето градове светофарите са озвучени, направени са рампи за хората с опорно-двигателни увреждания, тротоарите вече са по-разчистени и удобни за придвижване. Във всеки случай ние постоянно следим този процес и внасяме своите искания за благоустрояване на архитектурната среда. Дори някои министерства, кметството на Москва и Кремъл са оборудвани със звукова сигнализация и брайлови надписи в асансьорите.

В края на миналата година ръководството на ВОС изпрати открито писмо до руския парламент, в което остро се противопоставяше на оряването на възможностите за инвалидизиране на лицата със зрителни увреждания. Текстът на писмото бе публикуван в печатния орган на ВОС списание "Наша Жизнь". В тази връзка, попитах г-н Неумивакин докъде са стигнали нещата.

Тогава Министерството на здравеопазването прокара един закон в руската Дума, свързан с това, че инвалидите с 1,2 и 3-та група са задължени да имат освен групата и степен на намалена трудоспособност. Това означава, че ако един напълно сляп човек е физически и умствено здрав, в достатъчна степен мобилен и има възможност да работи, той може да не получи най-високата степен намалена работоспособност и това автоматически намалява неговата пенсия, която се дава с оглед на степента на ограничението. Сега основната ни задача е да постигнем нормализирането на този закон и, както беше в предишния, пенсията да се определя според групата инвалидност, а не според степента на работоспособност.

- Какъв е сега размерът на пенсията за първа група инвалидност?

- Средно около 5000 рубли, което е около 200 долара. Доходите на незрящите са голям проблем, още повече, че ако при нас дойде млад човек с първа група инвалидност по зрение, но с трета, най-висока степен намалена трудоспособност, ние нямаме право да го вземем на работа, защото това е забранено от трудовото законодателство. Това е нарушаване на правата на инвалидите, а и въобще на човешките права. От друга страна, когато един мобилен, умен и способен човек кандидатства за работа и го одобрят, той задължително трябва да премине през медицински преглед за определяне на степента на работоспособност със съответните препоръки. Рисувайки да получи нулева степен на ограничение, той рискува да изгуби голяма част от пенсията си, което икономически му е крайно неизгодно. Ето защо младите хора предпочитат да не работят при нас. Точно тези странности в законодателството ние се опитваме да докажем и да се преборим с тях.

- Колко незрящи студенти се обучават в момента в Русия?

- Приблизително около 2000, при брой членове на ВОС около 220 000 човека. Като от 220 000 души 60

процента са с 1-а група. Основно това са възрастни хора.

- Каква е възможността на вашата организация да разкрива работни места за своите членове, независимо от образованието им?

- В нашите 158 учебно-производствени предприятия сме разкрили 13 000 работни места. Освен това 13-15 000 работят в други професионални области - масажисти, учители, професори, културни работници, компютърни специалисти и бизнесмени. Така че, бих казал, че от 220 000, работят едва 40 000 човека. Ако от тези 40 000 души в нашите предприятия работят 13 000 човека, ние считаме, че това е добра цифра.

- Колко са специализираните училища за слепи?

- Училищата са 75, а в последно време се откриха и частни училища за слепи и слабовиждащи деца, но те не влизат в тази бройка. Частните училища са създадени от бизнесмени и в тях се обучават по индивидуални програми деца на богати родители. Ако имат лиценз от образователното Министерство, полученото там образование се зачита.

Като обобщение на първия ви въпрос бих казал накратко, че в нашата организация особени промени не са се случили, но поне успяхме да пречупим отчуждението и да доближим държавните институции до неправителствените организации, и да спечелим тяхната подкрепа. Сега в държавния бюджет са заложили твърде прилични средства, около половин милиард, за ежегодна издръжка на ВОС.

- Какви са впечатленията ви от България?

- Превъзходни! За тези три дни ние посетихме панорамата в Плевен, паметника Шипка, паметника на Альоша и някои музеи. Много приятно сме изненадани, дано думата изненадани да не звучи обидно, но истински сме изненадани от душевността, чистотата и уважението на българите. За пръв път съм тук в неделова обстановка и съм изумен от уважението към руско-българската история. Никога не съм мислил, че народът ви може да се отнася по такъв начин към паметта на руските войни и въобще към своите паметници. За съжаление у нас бе унищожена цялата история на руската слава, всички паметници на територията на бившия Съветски Съюз. Въпреки недостатъците на комунистическия режим, има хора достойни да имат паметник, хора извършили велики дела и аз смятам, че паметниците не бива да се унищожават. Изключително съм трогнат от вниманието, което ми беше оказано, дори не зная как да изразя чувствата си. Много, много благодаря за всичко.

Разговора води Марина ПЕТКОВА

Благодарствен адрес

След отпътуването на руската делегация от България, бе получен благодарствен адрес от президента на ВОС:

До г-н Васил Долапчиев - председател на Съюза на слепите в България

Уважаеми г-н председател,

Възползвам се от възможността да повтора нашите искрени и сърдечни благодарности за щедрото, много топло и приятелско гостоприемство, което вие и г-н Скарлатов, и всеки един от служителите ви ни оказаха по време на нашия престой в България.

Щастливи бяхме да отбележим значителния прогрес на Съюза на слепите в България, впечатлени сме от Рехабилитационния център в Пловдив, предприятието в Плевен, фонобиблиотеката и всички останали дейности на вашата организация. Всички ваши звена ни бяха учтиво предложени за посещение и запознаване с тях.

Силно впечатлени сме и от отношението на вашия народ към паметта на руските войни.

Голяма благодарност и най-добри пожелания за целия Съюз на слепите в България, и за всеки един, допринесъл за нашето посещение в красивата ви страна.

Ваш голям приятел:

Александър Неумивакин - президент на ВОС

Подарък от народа на Япония

На 9 октомври тази година в Националното читалище на слепите "Луи Брайл" беше на посещение посланикът на Япония в България негово превъзходителство Такеда. Визитата е във връзка с официалното приключване на проект на читалището, финансиран от японското посолство за купуването на съвременен високоскоростен брайлов принтер. Проектът е на стойност 30 500 евро. Принтерът е доставен от норвежката фирма "Брайло Норуей".

Гости на тази среща с посланика бяха заместник министърът на културата Явор Милушев, кметът на район Средец в столицата г-жа Станева, заместник кметът на района Марин Жабински, а от Съюза на слепите присъстваше председателят на Софийската регионална организация Асен Алтънов.

Присъстваха членове на читалищното настоятелство.

Церемонията по приключването на проекта се превърна в мило тържество. Вълнуващи слова произнесоха председателят на читалището Спас Карафезов, посланикът на Япония и заместник-министърът на културата Явор Милушев, който подчерта, че това е за него изключително емоционален момент. Той си спомни за свой сляп съученик от гимназията - Дончо Писков, когото по-възрастните съюзни членове добре познават. Заместник министърът тържествено обеща да дойде един ден в читалището и да рецитира стихове от Яворов пред публика от слепи граждани.

На принтера има стикери, на които е написано "От народа на Япония". Изказваме своята сърдечна благодарност на народа на Япония за този безценен подарък. Имаме удоволствието да публикуваме цялото слово на посланика.

Йордан МЛАДЕНОВ

Приветствие на Посланик Такеда на церемонията по приключване на проекта в Националната библиотека "Луи Брайл"

Уважаеми г-н Милушев, заместник министър на културата,
Уважаема г-жа Линджова, от отдел "Социална интеграция" към Софийска община,
Уважаеми г-н Карафезов, директор на националното читалище на слепите "Луи Брайл",
Драги гости,

Днес аз съм изключително щастлив да присъствам на церемонията по приключване на проекта на местно равнище за закупуване на Брайлов принтер за националното читалище на слепите "Луи Брайл" в София.

Посолството на Япония взе решение да отпусне на читалището 30 500 евро за закупуване на Брайлов принтер, като за целта на 23 януари т.г. бе подписан договор за дарение.

Зная, че след създаването си Вашето читалище започва да отпечатва материали с шрифта на Брайл, като по принцип ги предоставя безплатно на читалищата в Пловдив и Варна, на училищата, както и на онези читатели, които ги поръчат по телефона. Както знаете, отпечатването на материали с шрифта на Брайл изисква използването на авангардни технологии, поради което достъпът на хора със зрителни увреждания до печатни издания с шрифта на Брайл извън читалището е затруднен и затова то има отговорната мисия да отпечатва и предоставя материали с шрифта на Брайл.

В момента използваните три принтера от 1992 г. насам са остарели и амортизирани и в немалко случаи хората със зрителни проблеми получават печатните издания с голямо закъснение. Четенето на прочитна и художествена литература несъмнено обогатява духовно живота на човека и затова научих, че Вашето читалище възнамерява да насърчи още повече предоставянето на литература с шрифта на Брайл. В този смисъл се надявам с нововъведения Брайлов принтер, който е три пъти по-бърз, съществуващите проблеми да бъдат отстранени и още повече да нараснат случаите на използването на печатни публикации с шрифта на Брайл.

Доколкото зная, в момента в България живеят около 17 000 души със зрителни проблеми. За мен няма по-голямо щастие от това, ако чрез книгите, отпечатвани на Брайловия принтер - дарение от японското правителство по този проект, обогатим живота дори само на още един човек от хората със зрителни увреждания.

Позволете ми да завърша своето приветствие с пожелание за здраве и благоденствие на всички присъстващи и по-нататъшно развитие на японско-българското приятелство.

ОБЩЕСТВО Равни възможности - мираж или реалност?

Какво означава "равни възможности за всички"? Нещо като острова Утопия или изгубения рай?

Мисля, че ако имаше равни възможности нямаше сега да пиша за това. Те щяха да бъдат нещо просто, за което няма какво да се говори. Както не усещаме, че имаме крака или сърце, когато сме здрави. Нещо като дишането, пиенето на вода или гальовното докосване на слънчевите лъчи. От опит знам, че когато много се говори за нещо, то или е на изчезване, или изобщо го е нямало. Но едно е сигурно - то наистина ни липсва.

Равни възможности за какво? За живот, образование, приятелство, любов и т.н. По принцип всички хора са с различни възможности, независимо дали имат увреждания. Не можем да изберем времето и мястото, където живеем, родителите си, способностите, които имаме и условията за тяхното упражняване и развитие. Друг е въпросът, че ако човек е различен или има увреждане, постигането на нещо, което за другите е несъществено или даже неосъзнато, е по-трудно и понякога изисква усилия за продължение на много време. За постигане на равни резултати на хора с и без увреждане, при всички други равни условия, увреденият полага много повече труд. Това не може да се промени. Може само да се улесни трудното пътуване през живота. Не всичко е постижимо за всеки, но е добре всеки да може да прави това, за което има талант и желание и е по силите му.

Сляпа съм от рождение. Завърших Училище за деца с увредено зрение в София, а после Българска филология. Тогава нямаше компютри. За да уча материала, трябваше някой да ми чете. Искях да

работя като редактор, но не можех без сътрудник, който да чете материалите на глас. Отказах се от мечтата си. Работя нещо подобно в печатница за слепи. Сега мога да работя с компютър. Търся си работа в Интернет. Да, намират се привлекателни обяви, но сега пречките са две - ако ми простят, че съм сляпа, остава друга бариера, която не мога да премина - не съм достатъчно млада. Пък и актуалната снимка, която им изпращам, едва ли ще им каже кой знае какво. Освен другото, трябва да бъде и красива. Колкото за образованието, както разбирам от условията, които поставят, то няма особено значение. Ето, трябва да се променя - да прогледна, да стана млада и красива.

Давам този пример със себе си, за да не обидя някого, но равните възможности не включват само работата. Това са приятелствата, семейството, възможността за развитие и радостта от живота. Разбира се, че не са равни. Не е в характера ми да доказвам какво мога. Искам просто да живея, да творя, за да бъда единствена, както всеки човек на земята, да се радвам и да радвам околните. А колко време и нерви съм изгубила, за да доказвам, че съм си научила материала в университета например и че трябва преподавателят да ме изпита нормално, а не да се пита почти на глас за какво съм дошла. Не само за себе си, правех го и за другите, които идват след мен, както други са проправяли пътеката за мен в умовете на други преподаватели. Искам да не бъде така, но може би никой не е виновен за това. Равни възможности няма да има, но поне да е по-лесно и достижимо да използваме тези, които са достъпни за нас. Отмина времето на социализма с изкуственото самочувствие, че сме граждани на родината, изпълняващи планове. Все пак тогава за хората с увреждания беше възможно да имат семейства, да работят и да се чувстват горе-долу нормално. Сигурно ще кажете, че това е проблем за всички хора, дори и без увреждания. Съгласна съм: невъзможностите са почти равни.

Винаги съм била дълбоко убедена, че сме равни като хора, като живеещи, мечтаещи и търсещи място за себе си в света същества. В какво тогава се състои равенството и неравенството? Добре, ще прекарам живота си като различна, но има ли изход, това ли е всичко? Отговор на въпросите ми даде Библията. Да, равни сме по нещо много важно - като Божи творения. Създадени сме по един образ, на Твореца, затова и искаме да живеем като равни. Равни сме и по това, че Той ни обича еднакво. Дава слънце и вода на всички, добри и лоши, дава радост на всички сърца, независимо какъв е животът им. Има и друго нещо, което казва Библията. И в него е моята надежда. Той е изпратил на Земята Своя Син Иисус Христос, за да умре на кръста за нашите грехове. Може би това ще се стори на някои изтъркано и познато, като стихотворение, чийто смисъл се губи в ритъма на думите. Аз знам, че това е истина, че Той ще се върне на Земята и ще вземе със Себе Си за вечен живот всички, които са повярвали в Него. Той иска да бъдем заедно винаги и всеки човек със своите особености представлява скъпоценност за Него. Това определя моето самочувствие. Не мога да мисля за себе си по друг начин, освен като за наследница на небесното царство. Да, Бог ми казва, че съм Негова дъщеря и ще живея с Него във вечността и всичко това тук ще се забрави като сън, кога кошмарен, кога прекрасен. Но сега трябва да бъда тук, за да кажа на всички, че имаме равни възможности, че любовта Му е толкова голяма, че стига за всички и носи изцеление от преживяното.

Така разбирам равните възможности. А тук и днес, когато всичко е толкова трудно, вярвам, че Той ще помогне на всеки от нас в ежедневните нужди. В това време, когато откровено и без срам се оформя естетическият идеал за човек без духовни ценности, стремящ се по всякакъв начин да получи повече пари, когато най-важен за оцеляването е външният вид на нещата и човекът е стока, продавана според опаковката си, имам надежда, че съм дъщеря на Небесния баща, че Той ме обича и ми помага да не живея само с хляб, но и с всяко слово, което е от Божиите уста. Радостното е, че всички имаме равни възможности да Го потърсим и опознаем. Повярвайте ми, така се живее по-леко.

Румяна КАМЕНСКА-ДОНКОВА

ОБЯВИ Малка обява

Търся да закупя четири пистов магнетофон в изправност. Задължително магнетофонът да поддържа скорост 4.75. Цена по договаряне. Телефон за контакт - 02/ 8 66 02 49, София, Емил Мирчев

И НИЕ МОЖЕМ

Това е името на проекта, спечелен от ССБ пред Агенцията за хора с увреждания и реализиран съвместно от ССБ и АХУ с десет процентно финансово участие на нашата организация.

Това бе широкомащабен проект, осъществен в три етапа. Той се отнасяше основно до незрящите спортисти. Негов ръководител бе председателят на ССБ Васил Долапчиев, а координатор - Зоя Колева, организатор административни и социални дейности в ССБ.

Първият етап от реализацията на проекта бе организираното състезание по спортен риболов за незрящи, което се проведе на водоема край Панчаревското езеро. В него взеха участие 27 риболовци от Кюстендил, Плевен, София, Варна, Монтана, Шумен, Русе, Стара Загора и Пловдив - девет отбора от по трима състезатели.

Напоследък спортният риболов добива все по-широка популярност сред неவிждащите хора, защото се оказва много достъпен, а и изключително развлекателен и атрактивен. Докато в началото в организираните състезания вземаха участие само по два или три отбора, сега вече интересът към този спорт е твърде голям и с течение на времето той набира все повече привърженици в нашата организация.

За жалост точно на 18 септември уловът не беше богат и най-приятните моменти от състезанието - изваждането на рибата, бяха спорадични. Все пак някои от състезателите имаха малко повече късмет и успеха да излъжат шараните, че дори и един сом.

Крайното класиране беше отборно и първото място грабнаха риболовците от Варна. Второто място бе за отбора на Кюстендил, третото за София и четвъртото за риболовците от Стара Загора.

Това бяха и отборите успели въобще да се похвалят с някакъв улов.

Между другото, софийските рибари помежду си участваха в малко локално съревнование по уловени и изпуснати риби, което допринесе за доброто настроение на публиката, но не и на самите състезатели.

Класиралите се отбори получиха плакети, а всички участници - грамоти за успешно участие в състезанието.

Въпреки изключително слабия улов, настроението на всички бе превъзходно, за което допринесе и топлото, слънчево време. Освен на самото състезание, участниците се насладиха на чистия въздух и на срещата с приятели.

Следващият етап от реализацията на проекта бе провеждането на шахматен турнир. Той се състоя в Старозагорски минерални бани от 8 до 10 октомври. И тук участието бе на ниво, както от гледна точка на организация и спортен хъс, така и по отношение на големия брой шахматисти. Не липсваше и медиен интерес. Голям принос за провеждането на турнира имаха и домакините от Стара Загора - председателят на РСО Дина Желева, която се бе постарала да даде широк медиен отглас на мероприятиято, и управителят и персоналът на хотел "Ропотамо", където бяха настанени участниците и където протече самият турнир.

В него взеха участие общо 56 незрящи шахматисти от 13 регионални организации на ССБ. В рамките на три дни те играха по швейцарска система в седем кръга на контрола по един час. Победителите бяха определени от националните съдии по шахмат Коста Ангелов и Светла Йорданова. От всички участници само две бяха жени. Класирането бе отборно и на първо място се нареди отборът по шахмат от Пловдив. Донякъде този резултат бе логичен, тъй като един от шахматистите в отбора бе небезизвестният Расим Низам, който е международен шампион по шах. Второто място бе за отбор "Средец" - София, а на трето място се класира отборът от Монтана.

Наградените и тук получиха специално изработени плакети и грамоти за участие в турнира. Може би е добре да се работи за по-голямата популяризация на шахмата сред незрящите, тъй като, освен че е

много достъпна за тях, тази игра е игра на ума и дори при двубой с виждащ човек, ние можем да бъдем напълно равностойни съперници.

Финалът на щафетата бе в Сливен на 12 и 13 октомври, където проектът приключи с турнир по голбал и състезания по лека атлетика. В тях взеха участие 40 незрящи спортисти от София, Пловдив и Варна. От четирите отбора, участвали в голбалния турнир, на първо място се класира "Витоша" от София, на второ РСО София, третото място завоюваха учениците от спортен клуб "Атлет" Варна и последни останаха голбалистите от отбора на РСО Варна.

Всички наблюдатели и гости на турнира бяха силно впечатлени от отличната подготовка и спортния хъс на учениците от Варна. По време на игра, те не отстъпваха на съперниците си, които са доста по-големи от тях, както на години, така и по размери. От трите мача, които играха по системата всеки срещу всеки, децата имаха една загуба от съгражданите си, един равен с РСО София и една победа над отбора на "Витоша".

Като цяло в УДНЗ Варна се обръща много сериозно внимание на спорта, за което голяма заслуга имат директорът и учителите по физкултура. Сред учениците, участвали в спортните състезания в Сливен, има носители на медали от международни спортни форуми. Такива са 17-годишните близнаци Радостина и Иван Иванови и 16-годишният Александър Стоянов, спечелил два златни медала от международен турнир по лека атлетика за юноши и девойки с нарушено зрение в Колорадо, САЩ през юли т.г. Иван Иванов пък е носител на сребърен медал на дълъг скок от същото състезание, а Радостина е спечелила бронзов медал в същата дисциплина.

На световното първенство за мъже и жени с нарушено зрение, проведено в Бразилия тази година, Радостина Иванова се класира 11-а в дисциплината скок на дължина, с което покрива квотата за предстоящата параолимпиада в Пекин.

Лекоатлетическите състезания се проведеха на открито и за голям късмет на участници и публика, слънцето бе щедро в този ден. Невиждащите лекоатлети се съревноваваха в дисциплините гладко бягане и скок на дължина.

След много емоционална и спортсменска битка се оформи и крайното класиране.

На 100 м. гладко бягане за юноши първо място зае Александър Стоянов, а второ и трето - Иван Киров и Янис Христов.

При девойките на 100 м. гладко бягане първенец стана Радостина Иванова, следвана от Стела Стефанова и Станислава Георгиева.

При мъжете първото място спечели Добрин Добрев от Сливен, второто - Стойчо Стойчев, а третото - Никола Трайчев (и двамата са от Пловдив).

От жените на първо място се класира Димка Симеонова от Пловдив, като тя беше и единствена състезателка в тази дисциплина.

В дисциплината 400 м. гладко бягане при юношите първи се класира Янис Христов.

От девойките първа бе Радостина Иванова, следвана от Станислава Георгиева.

При мъжете първото място зае Стойчо Стойчев от Пловдив, а второто - съгражданинът му Кирил Дамянов. Пловдивчанинът Николай Трайчев, се класира на първо място в група Б1 - бягане с придружител.

На 800 м. гладко бягане първите три места заеха варненците Иван Иванов, Иван Атанасов и Явор Йорданов.

При мъжете първи бе класиран Велик Атанасов от Пловдив като единствен състезател в тази дисциплина.

В дисциплината скок на дължина първи от юношите бе Иван Иванов, който преодоля дължина от 6 метра. Радостина Иванова пък не посрами девойките, преодолявайки 4,57 м. Жените бяха достойно представени от Емка Танова от Пловдив, която успя да скочи 2,55 м.

Първенец от групата на мъжете стана Добрин Добрев с резултат 4,50 м.

И тук победителите получиха плакети и грамоти, връчени от председателя на ССБ на тържествена галавечеря.

Така, неусетно, в атмосфера на спортно напрежение и приятелски срещи, спортната щафета приключи. Имаше победители, имаше и победени. Голямата победа обаче бе на феърплея, на приятелството и на възможността за пореден път да докажем на себе си и на останалите, че наистина "И ние можем". В този, а и не само в този смисъл проектът изцяло оправда името си, а реализираният

го екип получава напълно заслужени адмирации.

Марина ПЕТКОВА

РЕХАБИЛИТАЦИЯ Слепите хора в Япония

Според последните статистики хората със зрителни увреждания над 18-годишна възраст в страната на изгряващото слънце са 301 000 души. Незрящите деца под тази възраст са 4 800. Основните заболявания, довеждащи до слепота в Япония, според изследвания, направени в Токийския рехабилитационен център, са диабетната ретинопатия - причина за инвалидизирането на 17,6% от незрящите; пигментна дегенерация на ретината - 13,5%; остра миопия - 9,4%; дегенерация на макулата - 8,2%; глаукома - 7,3%; сенилна катаракта - 6,5%; атрофия на очния нерв - 5,3%; смущения в церебралната кръвоносна система - 3,3% и т.н.

В Япония се счита, че всяко дете, което има зрителна острота по-малко от 0,3 трябва да се третира като дете със специални образователни нужди. Обучението им се извършва в специални училища, специализирани класове в масовите училища, или напълно интегрирано със зрящи ученици. В момента около 3 800 деца се учат в 71 училища за слепи и слабовиждащи. Благодарение на постиженията в медицината и желанието за интеграция, тенденцията е все повече незрящи ученици да отиват в масовите училища. В 50 от специалните училища има и детски градини, в които са настанени 272 незрящи деца.

Образователната система е разделена на 3 нива - 6 години начален курс, 3 години среден курс и още едно ниво от три години. Програмите за обучение не се различават особено от тези в масовите училища. Допълнителните предмети са свързани с рехабилитацията на учениците и умението им да си служат с многобройните технически помощни средства. След преминаването на тези три нива незрящите имат избор да учат в университет или в професионален център, специализиран за тях. Основните професии, в които се обучават, са масаж и акупунктура. В 60 от специалните училища има отдели за придобиване на тази квалификация. В три от тях студентите могат да получат дипломи и за физиотерапевти.

Интегрираното обучение в Япония започва от 1973 г. Първоначално държавната администрация е била против, но под натиска на родители и деца това се променя. В момента около 200 незрящи деца се обучават в масовите училища. Основният проблем пред тях е брайлизирането на учебните материали. Много общини, в чиито райони се учат слепи деца, отделят средства от бюджетите си за отпечатването на брайлови учебници. Това става най-вече в библиотеките за слепи или с помощта на доброволци. В Япония има около 1100 университета и колежи. В 140 от тях са организирани приемни изпити на брайл за слепи. Материалите за изпитите се приготвят от инструктор-учител или в брайловите библиотеки. Времето за писмен изпит на невиждащите е удължено с един час и половина. Преди изпитите в отделните университети всички японци, включително и слепите, държат национален приеман изпит за висшите учебни заведения. Приготвянето на материалите и оценката на резултатите за невиждащите става в специален университетски център. Ежегодно около 50 незрящи младежи влизат в различни университети. Повечето от тях учат литература, езици, социология или музика. По-малко се ориентират към психологията, правото, математиката или други точни науки. В университета "Тсукуба" има и специален отдел за обучение на сляпоглухи младежи.

В японските рехабилитационни центрове, както навсякъде, се обръща особено внимание на обучението по ориентиране и мобилност, всекидневни умения и работа с технически помощни средства. Момичетата ги обучават да се гримират, да гладят, да шият, да готвят и да гледат малки деца. Обръща се специално внимание и на това слепите да имат приятен външен вид, да умеят да водят

разговор, да жестикулират правилно и т.н. В професионалното обучение отново най-сериозно са застъпени масажът и акупунктурата. На 10 места в страната късноослепелите могат да се запишат в тригодишен курс за усвояването на тези професии. Има три центъра и за подготовка на невидящи телефонисти. Курсът за обучение там е от 6 месеца до една година. Две институции осигуряват обучение по компютри, като в него се включва програмиране, езици и работа с различен софтуер. След една година или по-дълго обучение курсистите полагат национален изпит.

Квотният принцип в трудоустрояването на инвалидите е въведен в Япония през 1998 г. Частните предприятия са длъжни да имат в персонала си 1,8% инвалиди, а държавните - 2,1%. Тези проценти ще се преразглеждат на всеки 5 години. Сега те са определени на базата на това колко инвалиди и колко работодатели има в настоящия момент. Всяка фирма с персонал над 301 души, която не е спазила квотния принцип, трябва да плаща по 50,00 йени месечно за всеки неназначен инвалид. Събраните средства отиват във фирми, които имат назначени повече инвалиди от предвидения процент. Две трети от необходимите средства за приспособяване на работното място или назначаване на личен асистент се покриват от държавата. През 2002 г. 41% от инвалидите в работоспособна възраст са били настанени на работа.

В Япония има 20 редовно назначени и 10 хонорувани слепи университетски преподаватели. Те четат лекции по социология, педагогика, социална политика и дори по някои точни науки. Броят на адвокатите никак не е голям. Адвокатският изпит е осигурен с брайлови материали още от 1973 г., но първият издържал го сляп човек се е явил през 1981 г. Сега той има фирма за адвокатски услуги. Още двама слабовиждащи са издържали изпита с помощта на телевизионен увеличител. От 2001 г. невидящите японци имат право да кандидатстват и медицина. Първият незрящ студент е бил приет да учи психиатрия през 2003 г. Слепите учители в масовите училища са 7 души, а в специалните училища - 15 души. Всички те са положили предварително изпит, за да могат да упражняват тази професия. В професионалното обучение на учениците като преподаватели по масаж, акупунктура, мокс и физиотерапия са назначени 600 слепи преподаватели. Държавните служители в Япония също полагат изпити. Материалите за тези изпити са били брайлизирани през 1991 г. Пет години по-късно се е явил и ги е издържал първият сляп кандидат. Веднага след това той е бил назначен на работа в Министерството на здравеопазването и трудоустрояването. В държавната администрация работят и други незрящи хора, които са загубили зрението си, след като вече са били служители. За тяхното връщане на работа има специална правителствена програма. В центровете за рехабилитация на късноослепели граждани работят като преподаватели около 100 незрящи.

На служба в общинските власти вече има около осемдесет души с увредено зрение. Те също трябва да положат специален изпит, като първо Токийската община още преди 30 години го е приспособила и за слепи. Този пример е последван от още 20 общини. Обучението по компютри е застъпено в три центъра и специален колеж, в който придобиването на квалификация трае три години. В момента около 60-70 души без зрение работят като програмисти в различни частни компании. Подготовката на телефонисти има 40-годишна история в Япония. В момента 300 души без зрение изкарват хляба си с тази професия. Най-значителен е броят на слепите масажисти и акупунктуристи - около 17 000. До 1970 г. тази професия е била упражнявана най-вече от слепи. Сега много зрящи хора също са навлезли в нея, дори броят им вече е по-голям от незрящите. Това означава, че конкуренцията е много голяма. Масажистите приемат пациентите си в клинични кабинети или ги посещават по домовете. Сега най-честа практика е акупунктурата да се извършва в клиниките, а масажът - в дома на пациента. Около 100 слепи масажисти работят в различни частни компании, където имат грижата за здравето на персонала. Те са обединени в Японска асоциация на слепите пазители на здравето.

Някои от слепите цигулари и пианисти в Япония са международно известни. Има и други по-непопулярни, но достатъчно добри да изкарват прехраната си с музика. Техният брой е 150 души. Още 50 слепи музиканти са известни като майстори на традиционния японски фолклор. За съжаление повечето от тях са възрастни и любовта към фолклора не е предадена на младите. Не е особено голям броят на слепите мениджъри - около 50 души. Повечето от тях са заемали такава позиция, преди да

загубят зрение. Макар че са малко, те са обединени в Японски клуб на слепите мениджъри. Срещат се един път годишно и правят всичко, за да окуражат други късноослепели да останат на мениджърските постове и след загубата на зрение.

Японски сляп депутат е бил избран за пръв път през 1920 г. След това е имало само още един такъв член на парламента за период от 11 години. Интересно е, че в тази страна има малък брой слепи свещеници и три католически милосърдни сестри.

Слепите японци разполагат с голям брой технически помощни средства. Бастуните, очилата, брайловите пишещи машини, говорещите термометри, везни, калкулатори, часовници, педометри и т.н. се считат за изключително необходими в живота на невиждащите и стойността им се покрива частично или напълно от държавата в зависимост от доходите на инвалида. За купуване на компютри се отпускат дългосрочни заеми при облекчен режим. Пак с помощ от държавата на слепите се дават и малки радиопредаватели, които излъчват сигнал за задействане на многобройните звукови ориентири в страната. Подобни ориентири с гласови съобщения са разположени на спирките, входовете на магазините и вътре в големите обществени сгради.

Слепите хора в Япония са разделени на 6 групи. Тези от първа и втора група получават месечна пенсия за инвалидност от 67 017 йени до 83 775 йени в зависимост от доходите им. Около 129 йени представляват 1 долар. Инвалидите от тези групи, които работят и получават средната работна заплата, имат право на половината от тази пенсия. Онези от тях, които са в категорията на високоплатените служители, нямат право на пенсия. Слепите от първа до трета група имат право на придружител в обществения транспорт. Те пътуват с 50% намаление по влаковете, без експресите и спалните вагони. Слабовиждащите от останалите три категории също пътуват с 50% намаление, но без придружител. Градският транспорт е безплатен за слепите в някои общини. Дори и в тях обаче придружителите плащат 50% от билета си. Вътрешните авиолинии правят отстъпка от 25%.

Ползването на телефона за напълно слепите е с 60% намалена тарифа. Операторите на клетъчните мрежи правят 50% отстъпка.

В Япония има 85 библиотеки за слепи. В тях са съхранени 44 600 заглавия на брайлови книги и 672 000 говорещи книги. От тях на касети са 455 000 заглавия, а в дигитален вариант - 217 000. В страната е учредена Национална асоциация на институциите, отговарящи за информационно обслужване на слепите и слабовиждащите. Тя съхранява в специална банка данни всички заглавия и по поръчка всяко едно от тях може да бъде веднага транскрибирано на брайл. Невиждащите имат възможност дори да си купуват брайлови книги, защото разликата в цената от книгата на обикновен печат се покрива с държавни средства. Незрящите читатели могат да избират между 59 брайлови и 330 говорещи списания.

Уважаеми читатели, това е по-малко от половината информация за слепите в Япония, публикувана в брошура, издание на Международния комитет към Японската федерация на слепите. В нея има толкова статистика, че сега вие вероятно знаете повече за вашите събратя в Япония, отколкото за това какво е положението в България. Аз поне никъде не съм срещал статистика колко са в момента слепите и слабовиждащите в работоспособна възраст у нас. Колко от тях и в какви професии работят. Без подробна и точна информация в тази област как може да се разработи стратегия за трудоустрояването на тези хора? Без пълна представа какви са реалните доходи на онези, които не работят и какви са техните нужди, как може да се прецени в каква насока да се развие подпомагането им? Време е да се направи подобна статистика и дори да се преведе на английски, за да види международната общественост какво е истинското положение на хората със зрителни увреждания в България.

Превел от английски:
Йордан МЛАДЕНОВ

С Емил УЗУНОВ разговаря Димитрина МИХАЙЛОВА

Емил Узунов е избрал за своя професия свободната юридическа практика. Той е роден през 1959 г. в село Манолич, област Бургаска. Завършва средното си образование в училището за деца с нарушено зрение в София, а след това завършва право в СУ "Свети Климент Охридски". Дипломира се като юрист през 1983 г. Женен, с две деца.

- Как започнахте вашата професионална кариера?

- Първо искам да поясня, че сама по себе си юридическата диплома все още не е достатъчна. За да придобия правоспособност трябваше, както впрочем и всички останали колеги, да изкарам задължителен стаж в съдебната система. След приключването му положих изпит в Министерството на правосъдието и едва тогава придобих статута на правоспособен юрист.

- А след това?

- Стоях без работа около десетина месеца и през февруари 1985 г. все пак постъпих като юрист консулт в РПК Първомай.

- Там естествено сте работили в средата на виждащи колеги?

- Да, разбира се. Това не беше специализирано предприятие за слепи.

- А как ви приеха там? Имаше ли някакви проблеми?

- Проблеми винаги е имало, но с много труд съумях да ги туширам. С труд и естествено със силен стремеж към себедоказване. Всъщност най-сериозните проблеми, които съм имал, бяха преди да започна работа. Никой не искаше да ме назначи. Мога дори да ви разкажа един интересен случай. В тогавашното АПК "Тракия" един от шефовете ми каза, че това предприятие не е поделение на "Социални грижи". И всичко това се случваше независимо от наличието на задължителното разпределение, на което подлежаха всички завършващи висше образование. Накрая председателят на РПК Първомай реши, че може да ми гласува доверие и ме назначи като юрист консулт. Впоследствие ми се наложи да се преместя да живея в Пловдив и да напусна това място. А на председателя никак не му се искаше да се разделя с мен и ме освободи с голямо съжаление като ми казваше: "Не напускай бе човек - и къща ще ти уредя, и булка ще ти намеря"!

Разбира се имаше и такива колеги, които ме приемаха резервирано, но така или иначе ги накарах да ми повярват.

- И все пак, как го постигнахте?

- Аз вече казах основното - с труд и с голямото си желание да се докажа, да им покажа, че мога не по-малко от другите.

- Бариера ли е слепотата в работата на юриста?

- Да, разбира се, тя може да бъде бариера, нещо повече, тя обикновено е бариера, но човек трябва да я преодолее. Разбира се слепотата е бариера в много по-голяма степен преди самото започване на работа, отколкото след това. Това е така, защото след като вече са те приели всъщност вече са ти дали някаква възможност да докажеш на какво си способен. Проблеми има и след това, но те се решават вече така да се каже на ход.

Като се преместих в Пловдив, започнах работа пак като юрист консулт, само че сега в ТПК "Марица", а след промяната в законодателството и освобождаването на адвокатурата от 1991 г. и досега изкарвам прехраната си преди всичко като адвокат.

- Работили ли сте в системата на ССБ?

- От 1993 г. по настояване на управителя на "Успех-ССБ" ЕООД поех някои задължения като юрист консулт. Това обаче не беше основната ми работа. Към ССБ имах задължения най-вече по узаконяване на някои от имотите на организацията. Работех на хонорар и през цялото това време не прекъсвах основните си занимания. Накратко казано, оттогава и досега работя като юрист консулт на граждански договор към "Успех" Пловдив, но винаги сериозните приходи са ми били от адвокатска практика.

- Коя работа ви е по-интересна - работата на юрист консулт или тази на свободно практикуващия адвокат?

- Естествено, второто. Дълги години съм работил като юрист консулт на предприятия и колкото и да се променя законодателството в крайна сметка има едни фундаментални неща, които се запазват.

- А да разкажете нещо интересно от вашата частна практика?

- Ами например веднъж водих бракоразводни дела на едни хора, доведохме работата докрай.

Разведоха се, но по едно време те взели, че се събрали отново и ме поканиха за кум. А най-интересното е, че кумувахме аз и адвокатът на другата страна.

- А вие как сте профилиран? Какви дела водите?

- Търговски, граждански, с две думи - всякакви, само без наказателни.

- Би ли могъл човек с вашата професия да се справя без помощта на виждащ сътрудник?

- По принцип сериозните адвокати ползват секретарки. В моя случай аз разчитам на съпругата ми, която изпълнява тези задължения. Има много техническа работа и ако не ни се помага не бихме могли да се справим. Тя е нужна не само за четене и придружаване, а най-вече за работата в съдебната зала; тогава, когато се представят доказателства адвокатът трябва да може незабавно да вземе отношение по тях.

- В съвременното българско законодателство има много и много чести промени. Как се справяте с този проблем?

- С много четене.

- Кое е това, което ви доставя най-голямо удоволствие във вашата работа?

- Когато благодарение и на моето участие в процеса е достигнато справедливо решение.

- Понякога имате ли угризения след приключването на някое дело?

- Всеки добросъвестен адвокат понякога има угризения, но това не трябва да влияе на по-нататъшната му работа.

- Какво бихте посъветвали онези незрящи, които биха пожелали да тръгнат по вашия път?

- Професията е напълно достъпна, но за да имаш своите клиенти трябва да си поне малко над средното ниво на виждащите си колеги. Трябва труд, труд и пак труд!

- Случвало ли се е някой да се опитва да спекулира със слепотата ви?

- Да! За съжаление! И това беше един колега съдия, който се възползва от липсата на специална стаичка за адвокати и отказа да ми даде копие от делото, въпреки че това нямаше да бъде в нарушение на закона. Той разчиташе, че няма да успее да спазва законно установения срок, но не си беше направил добре сметката. Справих се! Въпреки изкуствено създадените затруднения!

- Остава ли ви свободно време и как го прекарвате?

- Посвещавам го на семейството и приятелите си, а също така обичам много да чета.

СЪОБЩЕНИЯ Ново в Съюзната фонобиблиотека

По решение на Управителния съвет на ССБ, за да се облекчи учебната програма по литература в специализираните училища, както и децата в интегрирано обучение, се създаде "Библиотека за ученика". За тази цел, имайки предвид учебната програма от 1 до 12 клас и по изпратени списъци от учителите по литература, в студиото за звукозапис започна изработването на необходимите книги. На този етап имаме готовност да предоставим на учениците една част от посочената литература. Ще Ви

информираме своевременно и за останалите заглавия, които предстои да издадем. Смятаме, че това ще бъде полезно и за децата с интегрирано обучение. Всеки избран диск с желаните заглавия учениците могат да поръчат в Студиото за звукозапис - град София на цена - 1.50 лв. за диск или да намерят в базовите фонобиблиотеки.

За информация и контакти се обръщайте на тел 02/8127044, Централна фонобиблиотека, Красимира Томова

**Адрес: СОФИЯ -1309, ул. Найчо Цанов 172
Съюз на слепите в България**

ТВОРБИ ОТ СЛЕПИ АВТОРИ Магарешко време

Тука искаме да зарадваме онези, които мразят магаретата, и да натъжим другите, дето ги обичат. Само че кой е заобичал днес магаретата? Днес човек обича себе си, колата, децата, родината. Едно време... Всъщност и едно време магаретата не бяха на почит, магаре означаваше същото, каквото и днес - тъп, инатест, опърничав човек.

В ония години днешният дядо Тодор беше още момче и обичаше конете, лудееше по дългите алести жребци с развети опашки. Обичаше ги заради силата и бързината, заради войните, но най-вече по наследство, тъй като дядо му Тодор - хаджи Тодор - го научил с прохождането да цени хубавото, скъпото. Всичко в този живот - човек, път, стока - трябва да е на цена, да има вид и да върши работа. - Ние сме хора от площада - казвал хаджи Тодор, - черквата е в нашия двор и требите ги е купувал прадядо ви от Божи гроб. Брат ми е посечен от турците в манастиря. У дома калпаво нещо не е минавало портата, най-паче магаре. Свикнеш ли да яхаш магаре, ще заприличаш на него и ако се случи да възседнеш ат, замайва ти се главата. Животното е като човека, едно се ражда за почит, друго за ритник. Магарето е циганска радост, кучешки приятел, сиромашка орисия.

Ако човек тръгне на запад от Бяла черква, ще мине край чешмата на хаджи Тодор. Тя е голяма, вкопана в земята, с шест корита - в нея перат жените и белят платна. Отдолу чорбаджията е оставил зелена ливада за простирание. Когато дядо Тодор бил момче и се случвало да го стопли бастунът на хаджи Тодор, обичал да прекарва коня или биволиците през платната, та жените да крещят и кълнат. Случвало се е биволът да поспре и направи най-голямата поразия. Тогава жените се задявали от врещене и денят ставал двойно по-хубав. Вечерта дядо му ще замахне и три дни ще боли. Но удрял един път.

Една есен дядо Хаджия докарал млада кобила. Ама хвърковата. Не за оран, а за да я впрягат в кабриолета. Дядо Тодор бил десетинагодишно момче, но вече известен в цялото село. Като видял небесната хала, ризата му се разтреперала. Усетил гашичките му да залепват отгоре, чул вятъра в полето. Хаджи Тодор му подал повода. Сън наяве, барут под копитата! А срещу Нова година ги пратили с дядо Димитър Къопето, тогава Митко Къопето, да идат в гората и наберат дрян за късмети в баницата. Сняг и студ, реката скована. Възседнали, запрепускали, вилняли край село, изкачили на един дъх баира, дето е гробът на дядо Цанко, стигнали Усоето. Там слезли, вързали запотеното животно и се зашурнали из шубрака. Набрали дрян за цялата махала и назад. Само че долу на моста кобилата видяла зор. Едва превалила стръмното и се кабичнала. Умряла. Момчетата я погледнали уплашено, пък й отрязали главата. Одрали я.

И се завърнал наш Тодорчо с мократа кожа.

Хаджи Тодор нищо не казал. Дума не отронил.

- През пролетта - спомня си той пред внуците Ляно и Камен, - тъй за Великден, гледам, портата се

отваря и дядо води нова кобила. Още по-млада, още по-хубава! Ще се разплача! Не смея да я гледам! Той ми подава юлара. Поемам го, обръщам се и отведнъж: Туууп!... Рязна ме оня бастун, че огън ме близна! "Гиди магаре-магаретинско, гледай и нея да умориш!"

Внуците слушат прехласнато. Те са се возили на каруца, препускали са с Д'Артанян на кино, но кон не са възсядали. Защото откак се помнят, възсядат магаре. Дядо им Тодор има хубаво и послушно магаре, което мрази и псува всеки ден, и всяка седмица се кани да продава. Но баба им Радка не дава.

Години са минали откак дядо Тодор е слязъл от лудите атове и се е качил в магарешката каручка, отдавна седи в нея с подвити крака. Срам! Да го види отнейде хаджи Тодор, мъртъв ще проговори! Но какво да прави, няма вече коне, селото е пълно от единия до другия край с магарета

Осемнайсет години вече дядо Тодор впряга и изпряга кроткия Марко, в чиято глава има монтиран компютър. Помни и знае дългоухото, от дума разбира, от поглед, даже от намерение. Хареса ли те, ще ти духне в ухото, ще те погали с муцуна. По селска география има отличен, разчита топографски карти, а психологията му е в гена... Носът му улавя мирис на люцерна или влаков дим от Павликени.

Да не говорим, че езикът му е химическа лаборатория. И осанка, достолепие, гордост!... Дето тегли каручката е нищо - Марко оре, сее, ходи на гарата, виждал е влакове, знае правилника за движение, спазва дистанция и има два червени стопа отзад. Първо дядо Тодор го глобиха двайсет лева, после ги постави. Но в сърцето му отново кипна злост срещу вредното, кутсуз магаре. Заслужи си боя.

- То какво ти е виновно? - пита го баба Рада и го гледа в упор. - Животно е, ти като си по-умен, що не се сети? Чакаш да те глобят!

В къщата има две магарешки партии. Болшинството е "за" Марко, в малцинството са дядо Тодор и понякога Камски. Момчето преценява изгодата и има дарба на политик.

Всяка страна има своите основания. Баба Рада не се интересува от лошото минало на магарешкия род, не пази свидни спомени за крилати коне, не оплаква загубен имот. Гледа си работата. Тя има шейсет години трудов стаж, без отпуски и почивни дни. Лете се е била с буците, зиме - тъкала. Но магарето е признателно: лесно се впряга, не тръгва преди да си се качил; речеш да го спреш, стои; ако му дотежи от лош път или голям товар, спре и обърне глава, сиреч, някой да слезе; ако е жадно, отива на чешмата и чака; ако си го забравил или подушил събрат, надава рев; не хапе, не рита; не губи; яде какво да е, издържа на глад, студ и бой... Какво още?

Но дядо Тодор оспорва дума по дума казаното. Първо, магарето ако ще калугер да е, професор или партиен член, е магаре. Второ, има сума приказки, които доказват, че магарето върши магариини. Трето, ако наречеш някого "магаре", има право да те съди. Четвърто, пето, десето: никой уважаван човек не държи в къщата си магаре; то е кроено на пиян акъл, има къси крака, дълги уши и тъпа глава; малко да се заляпаш, веднага завива; рита с двата крака по два пъти едновременно, хапе зверски и цяло лято се търкаля в прахоляка; мисли ти злото и е злонамерено... "Колкото до нашето диване, то е от най-калпавите и трябва да го продам горната седмица!" Дърто, не си знае годините, не ще да яде, зъбите му падат. По седмица не пие вода, а му я носиш на крака. Не ще, макар че е жадно. Подир час изпива три кофи, а ако я вадиш на ръце - пет. Вре се из заграденото и намъкне ли се в чужда градина, отхапва по веднъж от всяка зелка. Посадиш дръвче, иде да се чеше, додето го счупи. Впряга се от едната страна, да го убиеш, няма да влезе в стръките от другата. По пътя търси да вкара колелото в някоя дупка и да го счупи, но види ли конска фъшкия, заобикаля през Върбовка. Отдето да го доближиш, все задницата обръща. Отървеш ли го, хуква през нивята, газии, тъпче и зеносва. Едно му е доброто - кожата. Става за цигански тъпан, ама да видим кога ще я продаде!

Дядо Тодор премълчава още едно качество на интелигентното си магаре: принципност. То се държи кавалерски с баба Рада, а на него му прави инат по принцип. Магариите му почват от сутринта. Баба Рада влиза в обора и го повежда като овчица. Дядо Тодор го дърпа, чуват се закани и псувни, пъшкане и бой. Онова се зъби, блъска, рита. Излизат запотени, освирепели. В стръките дядо Тодор нарочно го води от дясната страна, макар да знае, че се впряга от лявата. И пак: на кого ще мине думата, кой е по-важен. замахване, подскачане, джасане, сандъчето се обърне, бъкелът падне... Вик и олелия, та баба Рада излиза да ги усмири. Трябва да признаем и превъзходството на човека - накрая дядо Тодор се съгласява с един последен юмрук магарето да влезе от лявата страна... Впрегне го. Добре, но каручката трябва да се извърти, за да излезе. Дядо Тодор е могъл да я обърне на ръце, колко му е. Но иска да стане маневра - малко назад и веднага напред. Магарето не ще. За нищо на света не иска да направи крачка назад. И дядо Тодор не ще. Пак зор и натискане, турски думи и показване на зъби. По

някое време онова надделее, извърти се, вдигне ритлата, нещо издрънчи...

Вече са на пътя. Магарето стъпва, дядо Тодор е седнал на сандъчето. В ръката му шибалка от черница, стига до ушите. Поводите са опънати, ходът - раван. Ама магарето не ще да стъпва раван и пръчката се завърти край ушите. Онова люшне глава и кривне. Дядо Тодор дръпне повода и завърти пръчката от другата страна. То пак заметне глава, пак направи завой. Така я карат на тройки и осморки.

Ако трябва да се мине през вада на пътя или гьол, страхливото животно намали, намали и отведнъж се хвърли да прескочи. Поглеж и навирил крака! Пак за негова сметка, пак бой и бяг. И се носи онова магаре, надбягва се със себе си, а дядо Тодор поизправен, чува вятъра. Снимка на римска колесница за суперпродукция!

Стигат нивата. Проклетото добиче вече е вързано за дълго въже. Да пасе. Додето стоиш и го гледаш, пасе. Но щом чорбаджията се скрие, почва да дърпа, тегли и джаса, търси да го скъса. Още по-добре, ако се изоглави. И тогава ела да видиш вижда ли се или го няма! Старо ли, дърто ли! Вдигне уши хайванчето, надуе гърди и запраши с развята опашка. Кара по конец през угари и люцерни, я хапне нещо, я не, не керти лук, чесън, жита, скарва те с хората, върти си гламаво тъпата глава и се радва, защото след малко ще види приятелите си, братовчедите, родните селски магарета край гробищата. Там е и тяхната Мека, Божи гроб, дискотека. Нищо, че е опасно та остъргано, че са едните бодли и мирис на недогорели свещи. Но свобода, братко, равенство, човешка близост. Магарешка. Не хлебом едином будет жити. Край гробищата винаги се въртят дващестина дългоухи, женени и разведени, ергени, дърти кокони и пърлета. Там е магарешкият парламент, "Каля Викторией", "Елисейските полета". Там се смирисват, пръхтят, реват, дрънкат букаи, гонят се, хапят се, предлагат си любов. Господ и цар Соломон знаят какво си приказват, от какво се оплакват и какво мислят за нас, хората. Ние ги хокаме, оплюваме, приписваме им нашите качества, а те ни се чудят на ума, и ни се смеят, и си създават вицове за хора, може би басни и фейлетони, а понякога тъжни разкази. Човечеството е виновно пред магаретата, то не чува гласовете им, не вижда очите им, няма сетиво за многогласния хор на дългоухи, пернати и риби. Сигурен съм, че магаретата гледат потресени изчезването на поляните и горите, пресъхването на изворите, отравянето на тревите. Изчезват дори медоносните магарешки тръни, а вместо тях избуяват сухите, административните, дето не миришат, не хранят, но боднат ли те, кръв пускат.

Но какво можеш да кажеш на един човек? Той не е магаре да те чуе и разбере!

По някое време дядо Тодор вижда, че животното му е изчезнало. Или колчето е извадено, или въжето е скъсано. Тогава у него се събужда гневът на господаря срещу разбунтувалия се роб. И хваща той пръчката, и тръгва да го търси наоколо. Тук, там - няма го. Няма го в съседните царевичи и люцерни, не са го виждали в канала - додето очи гледат, все го няма.

И може цял ден да го няма, а вечерта, поглеж, се прибере само и застане кротко пред портата. Чака баба Рада да му отвори. Тя му отваря, вижда скъсания юлар и се договежда. Пък го поведе към нивата да си прибере стопанина и каручката. А дядо Тодор вече е решил за последно: Утре го продава! Ако няма кой да го купи, ще го хариже, а ако и без пари го не щат, ще го убие. С търнокопа.

Но годините текат, старее дядо Тодор, старее и магарето. Вечер в кафенето на земеделската дружба старците приказват за едно и друго, но най-много са магарешките истории. Някога бащи и деди са спорили тука за коне, синори, партии. Сега на тоз хайванчето изяло хляба, на онзи ритнало свинята, трети щял да го възсяда, пък то го хвърлило... Все лошотии, все ужасии, а какво добро са видели, мълчат. И какво зло е сторил човек на магарето, мълчат. И като не могат да си го изкарат другиму, магаретата им криви.

- Едно време на моя дядо баща му, хаджи Христо, имал голямо фиенище в отсамните ливади - започна дядо Тодор. - Хубаво, ама цигани вдигнали катун под пътя, и магаретата им във фия. Бягат хората, аман-заман, Хаджи, не знаем какво ще окосиш!... Възседнал той черния жребец и ги връхлетял. Пищят циганите, онези не смогват да изгонят бозгуна. "Още един път да ги заваря - рекъл, - ще убивам наред! Магаре, куче, циганин - каквото падне!" Кълнат се те, дума да не става, а на другия ден хайваните вътре. Било и валяло, та станало фий и кал дармадан. Вдигнал той шаспото: дан-дан-дан! Натръшкал две-три магарета, повикал циганора и ги платил. Не сварват да впрягат: "Бягайте, чорбаджията ще убива и плаща на място!"

- Тъй, Тодоре - съгласява се дядо Зарльо Дафинчина, - аз случая го зная, ама да ти кажа, магаретата вече сме ние! Старци-магарци сме, нашето било, че се забравило... Помниш ли мойта кобила!...

Остаря магарето на дядо Тодор, каручката му дотежа празна. Години беше отлагал, ето, че изпусна времето да го продаде. Рада беше виновна. Толкоз години даром работило, сега да си умряло от смъртта. Ще го отвържем, вика, ще закачим букаите му на дирека и ще го оставим да се порадва на старини. И без туй няма да изтрае дълго.

Не щеше да го помисли дядо Тодор, но какво му оставаше? Ако рече да го хариже на някого, ще му се изсмеят.

И окачи той хамута, отвърза го, отвори портата и го ритна за последно. Онова повлече крак и се потътри към гробищата.

Край, Бог да го прости!

Ляга вечер старецът, върти се, уж спомня едно-друго, а се улавя, че мисли за магарето. Проклетото, скита на свобода, търкаля се на поляната и си живее живота! Какво ли си мисли, впрягайте се вие вместо мене!... Няма с какво да прекара купчина тор, трябва да иска диването на дядо Алеко. Той отишъл нейде, търси Донча Топала. А онова на пенсия, кафенето му край гробищата отворено, чист въздух и лафмоабет по всяко време!

Увижда му се магарешкото добруване!

Един ден стрижеха овцете на кошарата край село. Баба Рада разплита нещо под черницата, чака вълната. Току някой я побутна отзад. Обърна се - Марко. Гледа я с големите очи, гледа я тъй както никога досега. Надигна се тя, усети се гузна. Друг път все ще му даде нещо - хляб, мамулче, цвекло. Сега няма, а то дошло отнейде да я види. Как ли е разбрало, как е усетило, че е тука?

Нажурка тя черничевы листа, подаде му ги. Поема Марко с долната бърна, но то и яденето му друго. Дядо Тодор го видя.

- Да го махаш, че като дойда, един път ще замахна!

- Какво искаш?

- Не мога да го гледам!

Дядо Зарльо стриже и коментира:

- Тодоре, магаре било, кон било, като остарее, трябва да се убива. То не е човек да го чакаш.

- Че нас що да ни чакат? - рече баба Рада.

- То ако питаш младите, най-добре е Софийкина да ни прибира с катафалката на всяко първо число - съгласява се дядо Зарльо. По списък.

Изяде листата Марко и баба Рада го поведе надолу. Турила е ръка на врата му, вървят един до друг. Мълчат.

- Няма да изкара до есента - рече на връщане. - Едвам върви.

- Ще му бием камбаната! - настави дядо Тодор.

Следните дни сякаш се бяха наговорили да не го поменават. А мислят за него. На дядо Тодор му тежи, че си отива диването с почести, а баба Рада мисли как свърши вече животът! Неговият. Нейният. Само дано не се мъчи, горкото, дано падне и издъхне...

Изглежда има Господ. Месец не мина и някой донесе, че на поляната край гробищата лежало магаре. Мъртво.

Старата жена помълча с уловени ръце. Дядо Тодор бутна доволно каскета нагоре.

- Сега пък трябва да го ровя!

- Ти май искаш да го хвърлят в бъзака!

Нямаше как, уловиха се дядо Тодор и двете внучета. Взеха магаренцето на дядо Алеко и го впрегнаха. Едва го натовариха. Изкопаха бая трап. Добре, че почвата песъклива. Камски попита ухилено:

- Дядка, ще има ли реч?

Брат му Ляно го перна по врата.

- Бре, забравихме попа! - изюди се дядо Тодор, който на всичко отгоре беше безбожник.

Заровиха го, постъпкаха пръстта.

Това е краят на Марко. Умря от смъртта си както малцина магарета, може би, както никое досега.

Умря от старост, в родните поляни, сред своите. Кожата не стана на тъпан, кокалите му няма да се белеят, озъбеният череп няма да плаши враните, забит на кол в лозята. Това беше утеха за баба Рада, нейна заслуга. Работило беше животното гонено, бито, хулено, поне краят му да е почтен.

Наскоро пак го помена:

- Човек да беше, нямаше да е толкова умно!

- Бабо, а защо дядо го мразеше? - попита Ляно.

- Той е пораснал с коне. Надали е смятал да прекара живота си с магарета. Като няма на кого да си го изкара, че на него.

- Но умря от смъртта си, нали?

- Добре, че не го уби! - въздъхна тя.

Камски гледаше разсеяно с издадени устни. Настави със скрита насмешка:

- Бе то можеше да поживее още, ако дядката не беше го тупнал с търнокопа!

Йордан ХАДЖИЕВ